

Stadsstigar i Åggelby: Grindbacken

Stadsstigar i Helsingfors

Grindbacken i Åggelby

Efter versionen 9.6.2009 på finska

28 platser + 4 faktarutor + länkar framåt

Längd ca 4 km

1 Affärerna vid järnvägen

När stationen år 1915 flyttades till västra sidan av järnvägen, utvecklades på östra sidan en koncentration av butiker. Här fanns det hus som Lydia Tallgren lät bygga, det s.k. Lounaskahvila-huset. I dess övre våning höll Liisa Rautavaaras föräldrar från början av 1920-talet ett café, i nedre våningen fanns en matservering. Efter dem fanns i huset en kemikalieaffär och Elli Siréns affär för kortvaror som kallades "Lilla Stockmann" tack vare sitt synnerligen rikliga sortiment. Anna Björkqvist hade en högklassig frisersalong i huset. Huset förstördes i en brand 1967.

Längre fram, intill den förra övergångsbron, hade Zaida Lundén sin kiosk. År 1926 öppnade hon en mat- och kaffeservering i Arturdal 4.

(Mellan nyvarande Larin Kyöstis- och Landhövdingsvägen) Intill övergångsbron hade Vihtori Lintula en uppskattad köttbutik åren 1928-49. I husets bakre delar hade Ida Koskinen en tid sin butik för kortvaror. Handelsman Lintula startade också veterligen i Arturdal 2 den andra bensinstationen i trakten. I det mindre av Lintulas hus fanns posten och en frisersalong.

I bottenvåningen av Arturdal 21 fanns på 1930-talet en mjölk- och brödbutik. Litet längre bort, i f.d. Rosténs villa fanns allt sedan år 1916 Elantos butik. Den hade förutom kolonialvaruavdelning också avdelningar för mjölk och bröd. Den revs då järnvägen breddades. Längst bort där Änäs vägen stiger upp mot järnvägsbron fanns systrarna Virtanens mjölk- och kolonialvaruaffär och nära den familjen Salos lilla matbutik och senare bokhandel.

De butiker som fanns kvar flyttade till det nya centrum av Åggelby då det byggdes på 1960-talet. Vid Larin Kyöstis väg uppfördes tre kontorshus åren 1978-84. Där verkar bl.a. säljorganisationen för Acte elektronikkomponenter och Porasto, pensionskassornas servicebolag.

Faktaruta: Tätt bebyggda samhällen

När nya samhällen uppstod på de gamla landskommunernas områden i närheten av stora städer, uppkom frågan om förstädernas styrelse. Det begrundade man under ständsriksdagen 1894 och i den kejserliga förordning som gavs år 1898 om hur man skulle hantera tätorters brand-, byggnads, hälso-, m.fl. frågor. Kommunerna var dock motsträviga till att bekosta utvecklingen av samhällena och å andra sidan motsatte sig dess invånare att man höjde skattesatsen. Först 1901 började man i Rovaniemi förbereda en ordnings- och byggnadsstadga. 1903 började man i Helsinge socken förbereda en

hälsoförordning för villasamhällena i Fredriksberg, Haga och Åggelby och 1905 gavs motsvarande bestämmelser i trakterna kring Åbo.

Som mest fanns det i Finland i början av 1930-talet mer än 30 samhällen med tät bebyggelse = tätorter. Därefter avtog deras betydelse i och med att den nya stadsplanen i vilket fall som helst påbjöd kommunerna att sköta om planeringen av sina bostadscentra. En del samhällen anslöts till grannkommuner, andra fortsatte som självständiga kommuner eller köpingar. De sista tätt bebyggda samhällena slopades genom statsrådets beslut 1956.

2 Societetshuset

Larin Kyöstis väg 7. Färgaremästaren Berndt August **Ölander** startade år 1882 en badinrättning på den tomt i norra delen av Grindbacka hage han köpt av Kottby gård. Snart byggde han också ett pensionat i samband med badinrättningen. Ställets rykte uppnåddes först under den följande ägarens tid, fru **Johanna Charlotta Maexmontan**. Hon lät 1897 bygga det nuvarande Societetshuset då det ursprungliga huset delvis brunnit och hon utvecklade verksamheten med kraft. I badinrättningen tillämpades den moderna Kneipp-metoden med

olika vattenkurer.

I den ansade trädgården som sträckte sig ända till stationen byggde man en simbassäng i stock och senare en bastu. Maexmontan fick också tillstånd att starta ett sanatorium på granntomten och hon fick utskärningsrättigheter. Tack vare järnvägen var förbindelserna goda och pensionatet blev mycket populärt. Gästerna roades med musik och bl.a. tuffåktningar. Restaurangen höll hög klass.

I början på 1900-talet höll ryska officerare fester på Societetshuset, stämningen var häftig: man sjöng, spelade, hoppade på borden,

Faktaruta: Åggelby kommun

1921-45

Åggelby var länge en del av **Helsinges socken**, från vilken man avspjälkt delar till huvudstaden allt sedan 1550. Då Helsingfors växte kraftigt i början av 1900-talet, riktade sig en del av flyttningsrörelsen redan till grannkommunerna. Även Åggelbys invånarantal åttafaldigades 1900-1910 till mer än 2000. Därför hade byborna år 1905 tillsatt en kommitté för att utveckla Åggelby och bevaka de allmänna intressena. De viktigaste frågorna var hälsovården, brand-säkerheten, elbelysningen, kommunikationerna med Helsingfors och ungdomens släntrande på stationen.

Senaten förkunnade Åggelby vara ett **tättbebyggt samhälle** 6.10.1906. Då man 1914 var osams om hur kommunala skattemedel skulle användas, började den slutliga frigörelseprocessen från Helsinges socken. Man tog modell särskilt av Haga, som hade likartade planer på gång. Först behövde man en egen församling, som efter många turer grundades 1919. Därefter framskred saken smärtfritt och **Åggelby kommun startade sin verksamhet 1.1.1921**. Till kommunfullmäktige valdes 18 medlemmar. Kommunens kansli fanns i

början i den svenskspråkiga samskolans lokaler, sedan i det s.k. Wickmanska huset mellan Societetshuset och Arturdal ända tills kommunens verksamhet upphörde.

Det har funnits planer på ett Stor-Helsingfors allt sedan 1910-talet. År 1928 tillsattes utredningsmannen **Yrjö Harvia** för att utreda saken. Staden hade planmässigt köpt mark av kranskommunerna och ägde 1932 redan 2/3 av Åggelbys areal. Den grundliga utredningen presenterades 1936. Kommunfullmäktige förhöll sig positivt till den, ty i efterdyningarna av lågkonjunkturen rentav längtade åggelbyborna efter en sammanslagning.

Kriget kom dock emellan och fusionen uppsköts med 10 år. Under den tiden förändrades opinionen och därför firades slutet på Åggelby kommun 27.12.1945 nu i smått bittra tongångar. Under festen bl.a. deklamerades en festsång av Larin-Kyösti och Tapio Rautavaara och Nils Breider uppförde solosång. Festalet hölls av svenska samskolans rektor, professor Karl Bruhn. Den långvarige kommunala påverkaren Ape Laitio berättade om kommunens historia och till sist drack man kaffe. Helsingfors stad öppnade bibliotek i det förra kommunalkansliet.

dansade ripaska och till allmän förfäran rökte även kvinnorna öppet tobak. Efter revolutionen och inbördeskriget fortsattes traditionerna av emigranter och medlemmar av Åggelbys konstnärssamhälle med sina vänner. Då ägarna byttes titt och tätt hade utförsbacken börjat för Societetshuset och restaurangen upphörde med förbudslagen 1919-32. Det överblivna lösöret utauktionerades 1936. Senare har såväl Henrik Tikkanen som Kimmo Pälikkö förevigat Societetshuset i teckningar.

Helsingfors stad köpte 1979 det nedgångna Societetshuset som varit

bostadshus. Mitt under den genomgående renoveringen 1984 brann en del av huset, men reparerades 1985 och dit flyttade Oulunkylän Pop&Jazz-opisto (Åggelby Pop&Jazz-institut). 1995-2001 utnyttjade Mellersta Nylands Yrkesskola utrymmena i huset. På initiativ av Oulunkylä-seura blev Societetshuset ett av stadens allaktivitetshus år 2002. Nu är huset under socialverkets ledning och används av föreningar och av socialverket. Den stora salen hyrs ut till privata tillställningar. Gårdsflygeln renoverades 2008-09 till allmänt café.

Faktaruta: Pop&Jazz-institutet

Klaus "Klasu" Järvinen blev lektor i musik vid Oulunkylän yhteiskoulu år 1962. Vid sidan av sin undervisning grundade han en skolorkester som spelade traditionell klassisk musik och segrade i den nationella kulturtävlingen 1965. Snart blev det klart att eleverna kände mera intresse för populärmusiken. Som en vän och utövare av jazz tog sig Järvinen för att utveckla skolans musikaktiviteter också utgående från populärmusiken. Intresset växte snabbt och utgående från frivillig hobbyverksamhet grundades OYK Brass Band. Så hade av Oulunkylän yhteiskoulu blivit en musikskola av en ny typ.

År 1970 uppträdde OYK Brass Band på den musikpedagogiska världskongressen i Moskva där man som första västerländska orkester spelade pop-musik i Kremis kongresspalats. Inspirerade av övningslägret som hölls före den resan arrangerade Klaus och Seija Järvinen på sin egen villa 1971 det första riksomfattande sommarlägret för pop/jazz. 29.6.1972 grundade paret Järvinen Oulunkylän Pop/Jazz-musikinstitut som verkade i skolans utrymmen. Lärarna var ett drygt tiotal av de mest kända musikerna på området. De representerade de oftast förekommande instrumenten inom pop- och jazz-musiken samt sångens och musikens teori. Från starten hade man 85 elever, redan följande år hela 200. När antalet steg

till mer än 400 måste man begränsa tillväxten. Framgången med institutet var ett startskott till uppkomsten av undervisning i populärmusik i hela Finland.

Pop/Jazz-musikinstitutet var hela tiden trångbott tills man 1985 fick tillgång till Åggelby Societetshus som kommit i stadens ägo. Utrymmena sattes i skick för att tjäna musikens ändamål och en modern inspelningsstudio byggdes på vinden. Institutet blev 1986 det enda konservatoriet inom sitt område i Finland. Den utökade verksamheten krävde åter tilläggsutrymme; sådana fick man bl.a. i vattenborgen i Ilmala. Man planerade en nybyggnad intill Societetshuset men det förkastades av åggelbyborna. Likaså gick planerna på utrymmen i Dammen, Toivola och Himmelsbergets backe om intet. Slutligen föreslog arkitekt Paavo Karppinen att konservatoriet skulle placeras i de tomma industrifastigheterna i Arabia. Man renoverade de gamla byggnaderna och i dem byggdes en konsertsal som fyller internationella mått. Pop&Jazz konservatoriet flyttade till Arabiastranden år 1995.

Allt sedan år 2000 har skolelever som spelade i OYK Brass Band på 1960-70 talen tillsammans med yngre förmågor igen spelat och uppträtt under ledning av Klaus Järvinen i orkestern Ogeli Big Band.

På Societetshusets inre gård står en synnerligen ståtlig sibirisk tall. Parken vid Larin Kyöstis väg har av Äggelbys parker den högsta skötselklassen med sina rosenplanteringar. I dammen finns två springbrunnar och en estrad från Pop&Jazz-institutets tider. I dammen trivs bl.a. vattenärt och rudor. På stranden växer bl.a. fackelblomster, starr, svalting och stor silverpil. Södra delen av parken är lundskog där rhododendron och näktergal trivs.

3 Villa Vuorela

Grindbackavägen 11. Den uppskattade skräddarmästaren Fredrik Ålander som var bl.a. Sibelius betrodda skrädare, flyttade med sin familj från Helsingfors till Äggelby på 1880-talet och lät bygga villan nära stationen på det ståtliga backkrönet. Där fick den unge estländska nationalidealistiska författaren, sedan akademikern, **Friedebert Tuglas** en fristad. Åren 1905-16 vistades denne i flera repriser i Äggelby medan han undvek tsarens ochrana.

Huset där också Tuglas bodde, brann ner 1907 men det nya byggdes på samma plats 1910. Man hävdar att man i huset har använt trävirke som blev över när Äggelby träkyrka byggdes. Den varmt religiösa skräddarmästaren hade ivrat för att grunda bönehuset fem år tidigare. Familjens äldsta dotter Eufrosyne Johanna var den första kantorn. Det sades att hon hade en romans med Tuglas men den lär ha falnat på grund av författarens ateism. Eufrosyne bodde sedan ogift i Vuorela fram till sin död 1966.

Efter Eufrosyne Ålanders död såldes huset till utomstående och det bytte

ägare många gånger och blev ett tag utdömt som rivningshus. Från år 1977 har den haft en och samma ägare som i flera omgångar grundligt har renoverat byggnaden. I huset finns bl.a. sex ursprungliga kakelugnar.

4 Villa Tuglas

Efter att ha förlorat sitt första hus i en eldsvåda lät skräddarmästare Fredrik Ålander bygga på andra sidan av samma tomt 1908 en representativ villa i **jugend-stil** efter ritningar av Max Frelander. Till stilen som motsätter sig den renlinjiga klassicismen hör bl.a. huskroppens oregelbundna helhet samt kombination av brant geometriska och å andra sidan nationalromantiska drag och ornamentik. Från matsalen ledde en lönnlucka till källaren med vars hjälp man i huset gömde bl.a. Friedebert Tuglas. Denne blev god vän med familjens barn, särskilt med grafikern Freka Ålander och reste rentav med hans pass till Paris.

Huset blev tack vare Freka och grannen, den gode vännen Larin-Kyösti en samlingsplats för konstnärskretsen i Äggelby. Där har Eino Leino, Juhani Aho och Yrjö Kilpinen varit på besök. På vinden har man hittat noter av Oskar Merikanto och en tuschteckning av Hugo Simberg. Av Frekas systrar blev Elsa Kaija en berömd sångerska som konserterade bl.a. i Reval, St. Petersburg och Paris. Maria Hannele å sin sida arbetade efter inbördeskriget på Brittiska ambassaden. Hon sägs ha skrivit ett brev om den vita terrorn år 1918 till Brittanniens premiärminister som sedan utövade påtryckningar på Finland i ärendet.

Freka Ålander var reklamtecknare

och illustrerade böcker. Han ritade bl.a. logotypen för Alko, ett antal viktiga undervisningsplanscher för folkskolan, ett par hundra bokpärmar och bokillustrationer med en underbar laveringsteknik. Frekas son Olavi fortsatte i sin fars fotspår och Kyösti grundade Finlands arkitekturmuseum och skrev den första lättfattliga historiken på finska över världens arkitektur.

Det vackert renoverande Ålanderska huset, som nu kallas Villa Tuglas, är alltjämt i släktens ägo och har hyresgäster som representerar olika konstarter.

I början av Lillforsvägen bodde den legendariske radioreportern Oke Jokinen hos vilken författaren **Lennart Meri** bodde under sin landsflykt. När han sedan valts till den första presidenten för det åter självständiga Estland 1992, inbjöd han familjen Jokinen till sin installation.

5 KOP:s affärshus

I Grindbackens affärshus hade Kansallis-Osake-Pankki sitt kontor till år 1991. Pakilan putki är ett familjeföretag som grundats 1954 och som verkat i Grindbacken i det före detta HOK:s hus sedan 1959. I hörnet av Grindbackavägen fanns med början 1969 under tjugo års tid Helge Lindqvists lilla K-butik. Som mest fanns det vid mitten av 1970-talet hela fem mat- och diversebutiker. Dessutom höll Voitto Liukkonen en kiosk i KOP:s hus innan sin radiokarriär.

Framför affärshuset finns den anspråkslösa **Kaarlo Haltias park**. Gula huset bakom är från år 1933 är ett av Ägelis äldsta och får inte rivas.

På andra sida av Änäsavägen finns en

fläkt av 1960-talets förortsbyggande; stadens hyresbostadsbolag i två av Grindbackens största våningshus. På gården fanns i början en gammal spårvagn som lekplats för barnen. Därförinnan fanns här en minigolfbana.

6 Helsingfors fridsförenings samlingshus

Mörskomvägen 22. Den största väckelserörelsen i Norden fick sin början i Sverige 1844. Kyrkoherden i Karesuando, Lars Levi Laestadius fick under sin inspektionsresa i Åsele en andlig pånyttfödelse genom Milla Clemensdotter. Han började predika bättring med hjälp av en levande tro och snart spreds ordet som en löpeld med hjälp av präster och lekmanpredikanter till Finland och Norge. Trots att man kallats "Hihhuliter" och trots den kritik som riktat sig mot läran har rörelsen ständigt vuxit. Nu finns lestadianismen i 23 länder och man har mer än 200.000 medlemmar.

Som följd av inre motsättningar var lestadianismen som mest splittrad i 19 delar. Störst av dem är nu gammallestadianerna som verkar i lokala fridsföreningar. Deras årliga sommarböten är Nordens största andliga möte - och Finlands största ungdomsmöte. I lestadianernas familjer används inga preventivmedel så barnaskaran är stor. Rörelsen förhåller sig också negativt till populärmusik, television, teater, alkohol, homosexualitet och sex före äktenskapet. Den Finska fridsföreningens centralförening finns i Uleåborg. Fridsföreningen i Helsingfors stiftades 1888. Den har nu ungefär 1000 medlemmar; dess samlingshus på Mörskomvägen stod klart 1984.

Verksamheten är livlig; alla närbelägna gator fylls med parkerade bilar tre gånger i veckan året igenom. Vid stormöten kommer folk ända från norra Finland för att höra ordet.

Sedan år 1985 finns på granntomten Helsingin Seniorisäätiös åldringshem Osmonkallio. De allmänna utrymmena i den utåt sett något prosaiska byggnaden har inretts trivsamt med gamla möbler och föremål. I huset finns plats för 125 boende. Tyvärr har staden bestämt att stänga huset i slutet av 2010.

7 Olympiska spelens cykeltävling

Landsvägsloppet på cykel under de olympiska spelen i Helsingfors gjorde en 11,2 km:s länk genom Äggelby och Baggböle. Hälften var asfalt och hälften grusväg. Under tävlingen kördes rundan 17 varv. Start och mål fanns i Kottby, intill Olympiabyn vid Forsbyvägen.

På den gamla Äggelbyvägen, numera Ånäsvägen, fanns ruttens längsta kontinuerliga stigning; 20 meter på en sträcka av endast en halv kilometer. Utpumpad av den föll italienaren Dino Brunis precis när han kom till backkrönet. Småkillarna från trakten hjälpte upp och knuffade iväg honom vilket väckte polemik; var det ett regelbrott? Brunis placering i loppet var slutligen en femte plats. I lagkappen blev Italien tvåa.

8 Plottarna

De vattenfyllda groparna är en del av den av ryssarna 1914-17 byggda Helsingfors land- och sjöfästnings artillerieldställning. Den ensamma, halvfärdiga ställningen ligger långt

från den vid Malm belägna frontlinjen. En möjlig beväpning kan ha varit 229 mm:s mörsare. Den ryska revolutionen 1917 avbröt befästningsarbetena. Bägge plottarna är nu kringgårdade.

I de flera meter djupa plottarna finns karpfiskar såsom rudor. I dem trivs troligen också vattenscorpioner, ryggsimmare, diverse trollsländor och vattenspindlar vilkas bett är värre än ett getingstick. Vid kanterna växer bl.a. vass, starr och svalting. Söder om, invid den gamla vägen, ligger Forsby urskog, ett naturområde med värdefull fågelfauna. Var försiktig, klipprant i sidan av Vanda!

9 Skjutbanan

Allt sedan år 1898 hade Finska Jaktklubben en skjutbana i Grindbacken. Skjutbanan ligger vid början av nuvarande Lillforsvägen med skjutriktning österut. Onsdagen den 15 juni 1904 övade den 29-åriga Eugen Schauman skytte mot rörligt mål. Han var biträdande kamrer på skolöverstyrelsen och hade sedan barnsben varit anhängare av självständighetsrörelsen. Under förtryckstiden hade Schauman kontakter såväl till den passiva motståndsrörelsen Kagalen som till grupper som ivrade för aktivt motstånd och som planerade att mörda den hatade generalguvernören Nikolai Bobrikov. Schauman hann först; följande morgon mötte han Bobrikov på avsatsen i senatens trapphus och sköt denne med tre skott och sedan med två skott sig själv.

10 Villa Jansson

Linsvedsvägen 13. De två äldsta tornvillorna i Grindbacken har brunnit. Nu återstår ännu tre tornförsedda hus; det av staden ägda Societetshuset och två som är i privat ägo. Detta hus byggdes 1907 och stockarna är fällda i skogarna kring Sjöskog. Huset byggdes av byggmästare Anders Jansson, som ledde arbetet med träinredningen av Johanneskyrkan 1887 och som var ansvarig arbetsledare när Finlands paviljong restes vid världsutställningen i Paris 1900. Paviljongen planerades av den berömda arkitekttrion Gesellius-Saarinen-Lindgren och deras inflytande kan man också se på Janssons egen villa. Tornet kallas ”punschtornet”, där husbonden bjöd punsch åt de herrar som gästade honom. Byggnaden var till salu som rivningshus och man hade redan godkända ritningar för ett radhus på tomten när de nuvarande ägarna köpte huset 1981 och renoverade det. Huset är skyddat.

11 Lillforsen

Vanda ås fåra går här i en förkastningsdäld i berggrunden och dess form har skapat en liten fors. Hela Vanda å rensades på 1890-talet för att göra det möjligt att flotta stockar för det växande Helsingfors behov. Då öppnades också Lillforsen för hand och med att spränga. De lösgjorda stenarna finns i skogen på andra sidan ån. Som mest flottades 1934 68 000 stockar i ån. Flotningen fortsatte ända till 1950-talet. Stockbröten kunde ibland proppa till hela fåran och till sina föräldrars fasa sprang barnen över den.

Vattnet i ån har blivit märkbart renare

sedan kommunerna i Mellersta Nyland fick sitt havsavlopp klart 1979. Strömmen är fortfarande stark i den förra forsen och nedanför finns lugnvatten som nu är den mest populära simstranden i Vanda å.

I mitten av lugnvattnet finns ett grund som kallades Amerika. Den flata stenen i det djupa vattnet närmare Djävulsberget var Australien. Lundskogen längs den branta ådalens bägge stränder är en av stadens mest värdefulla naturområden. I och med att Viksbacka byggdes ut allt närmare stranden, röjdes mark för en ny kraftlinje på sommaren 2008. Som en del av samma helhet blev en ny gångbro klar 2009 nedanför Kinauddens berg. Friluftsledens branta utförsbacke ner till ådalen och kröken ovanför bildar Rävsvansen

Allt sedan 1964 har sim- och vattenpoloföreningen **Kuhat** skött om kantinen och bevakningen av simstranden. Kuhat bildades 1956 då socialdemokraternas interna maktkamp spritt sig till arbetarnas idrottsföreningar och Helsingin työväen uimarit gått över till det borgerliga Simförbundet. Från 1993 har man åter tävlat i samma vatten. Vid bryggan har mellan oktober och april föreningens vinterbadarsektion sin vak. När den nedgångna omklädnings – och kioskbyggnaden brann 2001 lät staden 2005 bygga en ny siminrättning vars arkitektävling vanns av Tatu Korhonens förslag ”Tuulenpesä” Bastuavdelningen förverkligades av trästudion vid TKK:s arkitektavdelning med rivningsstockar från Säiläs hus i Rönnebacka.

Förr om åren arrangerade Oulunkylä-seura många aktiviteter såsom roddtävlingar vid Lillforsen under Helsingfors-dagen som firas varje

sommar. År 2007 såg man en egendomlig öfilytning (kaljakellunta) där spontant mer än 400 personer deltog, och i 2010 över 2000 deltagare. Rutterna varierar årligen.

Kamraterna satte upp en minnesplakett intill Europas justitieombudsmans Jacob Södermans gamla klätterträd.

12 Pirunkallio – Djävulsberget

Från simstranden uppåt är området berggrund mestadels granit. Bergarten är en del av den 1900-1800 miljoner år gamla svekofenniska bergsryggen. De som högst några tusen meter höga bergen har under tidernas lopp förvittrat och nöts ner av flera istider. Den senaste av den varade i ungefär 100 000 år. Jordskorpan är ännu nedtryckt efter den tre tusen meter tjocka isen och stiger därför än i dag, i dessa trakter med ca. 2 mm per år. Vattennivån har också växlat.

Toppen av Pirunkallio-berget dök upp som ett skär i Litorinahavets skärgård för ca. 9000 år sedan och höjer sig nu till 32 meters höjd över Östersjöns nivå. I bergets branta lundskog växer hasselbuskar och här trivs den mindre hackspetten, näktergalen och sångtrasten. På den östra kanten finns naturens egen hoppbacke som förr i världen har slungat de

modigaste iväg mer än 20 m. I den nordöstra kanten finns början till två grottor som skulle ha blivit en del av Helsingfors land- och sjöfästning men brytningen har blivit på hälft.

13 Folkets hus

Byggs i slutet av 1940-talet till träningshall för arbetaridrottsföreningen **Oulunkylän Tähti**. På gårdsplanen fanns en mycket populär dansbana. När idrottarna flyttat, arrangerade man danser inomhus. Bland artisterna var Tapio Rautavaara det största dragplåstret; han var ju medlem av Tähti och hade veterligen deltagit i talkoarbetet när huset uppfördes. De första åren besöktes danserna av en brokig skara människor, den sista tiden gick det lugnare till. Teater Takomo uppförde här Kristian Smeds Rautavaara inspirerade skådespel 1997-98.

Folket hus Ab:s andra huvudägare var lokalavdelningen vid Finlands Kommunistiska Parti. På deras initiativ flyttades till källaren i Folkets hus partiets gamla marschbanderoller och annan rekvisita som samlats under 50 år när Kulturhuset gjorde konkurs år 1991. Allt detta förstördes när Folkets hus brann år 1998 som resultat av småpojars lek med cigarettändare. Bastubyggnaden står ännu kvar.

Faktaruta: En farlig båtresa

(Turun lehti 1.5.1884)

Förra söndagen begav sig maskinskötare Riipinen och två andra personer i en eka över Vanda å ovanför Lillforsen. Islossningen pågick som bäst och den kraftiga strömmen drog plötsligt ekan mot fallet. De två andra personerna i ekan kastade sig i vattnet ovanför fallet och kunde klamra sig fast vid några stenar tills de kunde räddas. Riipinen

däremot höll hårt fast i båten och fördes alltså med den utför den skummande forsens. Ekan vältrade runt flera gånger men skadades dock inte mycket. Märkligt nog kom Riipinen undan den hotande faran med blotta förskräckelsen och några obetydliga skrämor. En dylik färd har man knappast gjort där förut.

Faktaruta: Vanda å

Nylands längsta å rinner upp i Hausjärvi och utmynnar 99 km senare i Östersjön i Gammelstaden i Helsingfors. Mer än en miljon människor bor vid dess avrinningsområde.

Vid istidens slut återvände växtligheten till norr och i dess spår följde djuren, senare också människorna. Älvarna med sina bifloder, som var stridare än nu, erbjöd en naturlig farled mellan kusten och inlandet och fisk och vattenfåglar till byte. Namnet Vanda gavs kanhända av forna tavastländska skogsvandrare som använde ån som rutt för sina färder söderöver; man kommer behändigt till åns övre lopp från åsarna som ligger norrom Vanajavesi (Vånå). Efter vikingatiden och korstågen stabiliserades den svenskpråkiga koloniseringen på kustens lermarker. De som kom från Hälsingland kallade ån Helsingeån och dess fors Helsingfors. Det är ingen slump att Helsinge sockens kyrkby växte upp i korsningen av Vanda- och Kervo åar och Kungsvägen. Under gångna tider har ån behärskats av i tur och ordning Svenska kronan, esternas kloster i Paddais, den katolska kyrkan och Vandaforsens kungsgård – på senaste tiden av traktens kommuner.

År 1889 skaffade ägaren av Staffansby gård, Emil von Schantz, en ångslup som hette "Liana". Den var i regel-bunden trafik från Gammelstaden till Tomtbacka och stannade vid bl.a. Högåsens pensionat; en dekorativ träbyggnad från medlet av 1800-talet. Stället var särskilt populärt bland rika personer av rysk-judisk härkomst. När gränsen stängdes slutade dess verksamhet under mellankrigstiden, sten-grunden finns ännu i den branta backen.

Ån användes längs hela sin längd allt mer som energikälla för bruk, sågar och kvarnar; för timmerflottning och råvara för dricksvatten och is. Arbetet sköttes av Is-Nyman (i Gammelstaden) och av Eira Is. Islagret fanns på ett skuggigt ställe nedanför Töllebacken, 10 meter från stranden. Vattnet började bli allt mindre drickbart, då åns övre lopp också var avloppsledning. Slutligen blev nedsmutsningen så uppenbar, att kommunerna i Mellersta-Nyland gemensamt byggde en avloppstunnel som mynnade ut i havet år 1979. I dag är åstränderna ett viktigt rekreationsområde för Helsingfors, där finns ett enhetligt nätverk av motionsvägar och skidspår längs vilka man kommer till Svedängen och Centralparken och vidare ända till Noux nationalpark.

Naturen längs ådalarna är artrik och bildar viktiga ekokorridorer i den åkerdominerade omgivningen. Det finns flera skyddsområden och skyddade objekt kring vattenområdet. Vandringsfisken har återvänt till Vanda å efter det att flera uppdämda forsar återställts åren 1997-98. Under detta årtusende har man föreslagit att utsträcka en nationell stadspark från yttersta havsbandet längs Vanda å till Tomtbacka. Nu hyser man planer på att grunda ett Natura-område i Vanda å för att trygga förekomsten av Europas största sötvattenmussla.

Kring området av nuvarande Ståthållarvägen byggdes den första bron år 1915. Cirka 15 meter uppströms från "Ryssbron" byggdes en andra, smalare stödbro, som skyddade den egentliga bron mot skador som kunde uppstå under islossningen på våren. Den nuvarande bron ersatte dessa 1960.

14 Grinddalen

Byggdes 1995-99 för att bredda utbudet på bostäder i Grindbacka. Namnet Grinddalen kläcktes av Pentti Piri i Oulunkylä-seuras namntävling. Området har 1400 invånare, ett eget dagis och en filialskola till Äggelby finskspråkiga lågstadium.

Marken är gammal havsbotten där lera har lagrats i upp till 30 meters tjocklek. Längs dalbottnen slingrar sig en fåra av Vanda å vars översvämning gett upphov till det gamla namnet Tulvaniitty (Flödesängen). Då nederbörds mängden ökar som följd av klimatförändringen kommer man i fortsättningen också att diskutera skydd mot översvämningar.

Ogelin plantaasit r.y. arrenderar ut delar i området med odlingslotter som finns i Flödesängens park. Närpark som gränsar till Flödängsstigen är färdig 2010. Promenadvägen går längs den gamla banvall som var den s.k. Potatiskällarens bibana från Hertonäs hamnbana till stadens depå.

Byggföretagen arrangerade en arkitekturtävling om det nordligaste kvarteret i Grinddalen. Eeva Kilpiö och Timo Vormala segrade med sitt förslag Linnan Pihat (Borggårdarna). Den prisade lösningen var att placera de höga 7-våningshusen i täta klasar om två-tre hus runt en "borggård" som skulle förverkligas högklassigt. Samtidigt kunde man förena hyres-, bostadsrätts- och Hitas-hus i en helhet. Bilparkeringen placerades enhetligt runt kvarterens ytterkant, vid gatorna. På så vis skulle man mellan husen få ett så stort öppet utrymme som möjligt. I praktiken förverkligades klasarna glesare än som var avsett för att få solsken också till bostäderna i de nedersta våningarna.

15 Koloniträdgården

Idén med koloniträdgårdar för stadsbor spred sig på 1800-talet från Tyskland till de västliga industriländerna som en del av den mera vidsträckt diskussionen om trädgårdsstäder och om försök att förbättra boendeförhållandena för den växande arbetarklassen. Finlands första koloniträdgård verkade i Borgå 1913-18. Trädgårdarnas popularitet ökade särskilt på 30-talet. Samtidigt blev de genbanker för inhemska trädgårdsväxter som äppelträd och krusbär.

Äggelby koloniträdgård startade 1940 framför allt för att förbättra matläget för sina medlemmar. Barnfamiljer hade förtur när nya medlemmar skulle utses. På området finns 203 stugor av 27-32 m² storlek, den genomsnittliga markytan är 400 m². Ritningarna för klubbhuset, toaletten och redskaps-skjulet är signerade Gunnar Taucher. Typritningarna för kolonistugorna gjordes av stadsplaneavdelningen på hösten 1939. Äggelby koloniträdgårdsförening lät uppföra en bastu på sommaren 1949 enligt ritningar av byggmästare Antti Rantanen. Trädgården har drabbats av stora översvämningar 1966 och 2004. Våren 2010 höjdes med massor av mull och sand några av de lägsta kanter i sidan av Vanda.

Området är fritt tillgängligt när portarna är öppna, i allmänhet i maj-september mellan klockan 7-21. Man får röra sig på de allmänna gångarna och de gemensamma platserna. Man får inte gå till trädgårds- och odlingslotterna. Man får inte heller använda rågångarna mellan lotterna till gångväg.

Vägen fick sitt namn efter den mångsidige sportpåverkaren och kommunalt aktive Otto Johan Albin Brandt (1860-1935). Han föddes till sjökaptan Otto Leonard Brandts familj i Lovisa, skaffade sig elteknisk utbildning, arbetade en tid vid senatens kansli och var framgångsrik tävlingscyklist. Brandt var aktiv i roddkretsarna i Helsingfors och Viborg, utvecklade sedan riksfattande skidtävlingar och såg till att finländska skidåkare kunde tävla utomlands, väckte till livs Helsingfors skidsällskap och var med om att grunda Skidförbundet 1908 och arrangera Finska Vinterspelen.

När han bodde i Åggelby var Otto Brandt medlem av Helsingfors kommunfullmäktige och ordförande för Åggelby kommunmöte och medlem av flera kommunala organ. Han var ordförande för Svensk Förening, Frivilliga brandkåren och styrelsen för Åggelby svenska samskola.

Brandt grundade 1911 i Åggelby elbolaget Åggelby Elektriska Belysnings Ab och i Helsingfors år 1905 på Mikaelsgatan en liten idrottsaffär, Otto Brandt Oy. I sortimentet fanns såväl skidor, cyklar som kontorsmaskiner. Snart började han också importera utombordsmotorer och motorcyklar. Affären togs 1935 över av Otto "Odo" Wilhelm Brandt, en framgångsrik tävlingsförare som började importera Honda motorcyklar som den första i Europa. 1971 fortsatte grundarens sonson Tor Otto Brandt som 1975 introducerade den legendariska Honda Monkey. Koncernen som utvidgade sin verksamhet till motorkalkar, trädgårdsmaskiner och båtar leds nu i Vanda av grundarens sonsonson.

Den första och största industrin i Åggelby var Vera Hjelts snickeri och ångsåg som startade sin verksamhet intill den nuvarande Ånäs vägen år 1891. Den grundades av pionjären för slöjdlära i de finländska skolorna, Vera Hjelt (1857-1947) för att åt skolorna tillverka slöjdmodeller, pulpetter och hyvelbänkar. Fabriken inledde också möbeltillverkning och veterligen som första i världen industriell produktion av trähus. Dess mest kända verk är ramen till Aino-triptyken av Akseli Gallén-Kallela. Lokalbefolkningen såg dock snett på sågen och dess arbetare. Verksamheten fick ett plötsligt slut när sågbyggnaderna, företagets kontor, disponentens bostad och snickeriverkstäderna jämnades med marken av en eldsvåda 25.7.1896.

När undervisningen i slöjdlära i Finland fått i gång, styrde Vera Hjelt mot nya utmaningar. Hon var en av initiativtagarna till att grunda Martha-rörelsen, hon publicerade tidningar, skrev en läsebok för folkskolan, skrev sagor. Vera Hjelt blev den första kvinnliga yrkesinspektören i Norden, valdes in i riksdagen som representant för Svenska Folkpartiet och hon grundade Socialmuséet. Innan hennes såg i Åggelby brann hade hon hunnit låta bygga åt dess arbetare ett klubbhus och nykterhetsrestaurangen Folkets hem, som blev en fristad för mångahanda medborgaraktiviteter. Efter sågbranden köptes byggnaden av Aili Trygg-Helenius som öppnade huset på nytt 1902. Verksamheten fortsatte in på 1930-talet då Allmänna ingenjörbyrå (YIT) hade sitt kontor i huset.

18 Hamnbanan till Hertonäs

Redan i Eliel Saarinens plan om Stor-Helsingfors 1918 hade man föreslagit att bygga en järnväg från Malm trädgårdsstad till storhamnen i Hertonäs. Planen förverkligades inte, men man beslöt i början av 1920-talet flytta oljehamnen från Sörnäs till Hertonäs bl.a. med hänsyn till brandsäkerheten. 1923 fick man tillstånd av statsrådet att bygga järnvägen från Åggelby via Vik till Hertonäs, men inte tillstånd att förlänga den till Degerö och Sandhamn.

Byggarbetet kom i gång först 1930, som fördelaktigt nödhjälpsarbete tack vare den ekonomiska depressionen. Den 8 km långa banan öppnades för trafik 1.1.1939. Oljehamnen öppnades 1946. Trafiken minskade från 1960-talets början men 1977 byggde man en anslutning till metrodepån i Kasåkern. Längs hamnbanan har alla metrovagnarna i Helsingfors transporterats till beställaren. Det sista egentliga godståget gick efter det att Hertonäs hamn stängts 1992.

Nu finns det kvar knappt 5 km av banan, fram till metrorns växel. Den används för servicetrafik för metron några gånger om året. I framtiden skall längs banlinjen gå en tvärsparvagnslinje Spår-Jokern, från Östra Centrum via Åggelby och Alberga till Hagalund. Den första tekniska undersökningen presenterades redan 1990. Man beslöt dock förverkliga linjen först med bussar men med karaktär av spårväg med långa avstånd mellan hållplatserna och preferens vid trafikljusen. Trafiken kom igång 2003 med linjenumret 550. Ruttens byggarbeten fick samma år pris som bästa ingenjörsarbete.

Då man 2006 tog i bruk en enhetlig visuell utformning av bussar och hållplatser fick den ett hedersomnämmande i tävlingen om Fennia Prize 2007. Då sades det ännu att man slopat planerna på snabbspårväg. Samma år klassades Spår-Jokern dock upp till ett av de viktiga projekten för kollektiv trafik inom YTV. Inom 25 000 passagerare använder rutten varje dag. Den allmänna planeringen fortsätter under våren 2009.

19 Ragnar Granit

Akademikern Ragnar Granit (1900-91), bättre känd som svensk nobelpristagare, föddes i en familj från Korpo och bodde i sin barndom i Åggelby. Han gick i den Wibergska förberedande skolan på andra sidan gatan i Villa Ro och senare i det svenska normallycéet i Helsingfors. Granit studerade medicin och disputerade för doktorsgraden vid Helsingfors universitet 1927, ämnet var färgseendets teori. Förutom examina i medicin har han en filosofie kandidatexamen i filosofi, estetik och kemi. Granit gifte sig 1929 med friherrinnan Marguerite (Daisy) Emma Bruun. Sonen Michael föddes 1930.

Ragnar Granit forskade i ögats bioelektriska egenskaper och i färgseendets fysiologiska grunder i Helsingfors, Oxford och Philadelphia. Han utnämndes till professor i fysiologi vid Helsingfors universitet 1937. Efter vinterkriget kallades Granit till professuren i neurofysiologi vid Karolinska Institutet i Stockholm. Därifrån kallades han vidare till att leda Nobel-institutets neurofysiologiska laboratorium och blev medlem av Nobel-kommittén 1945. Först efter det han pensionerats 1967 kunde man åt honom ge nobel-

priset för hans arbete i ungdomsåren om ögats elektrofysiologi. Professor Granit fick under sin karriär flera andra utmärkelser, han var medlem av flera länders vetenskapliga akademier och hedersdoktor vid ett stort antal universitet. Granit tillbringade sina somrar regelbundet på Korpo och är också begravd där.

Tammerfors tekniska högskolas institut för medicinsk teknik använde med tillstånd av Michael Granit namnet "Ragnar Granit institutet" under åren 1992-2008. Nu ägs namnet av Ragnar Granit stiftelsen och har överlåtit rätten att använda det till Granits *alma mater*, Helsingfors universitet.

20 Den frivilliga brandkåren

Den första frivilliga brandkåren i Helsinge socken och den äldsta ännu verksamma föreningen i Åggelby grundades i juni 1900. Den var nödvändig för brandskyddets skull, men också som en förenande länk mellan stambefolkningen och de nyinflyttade i ett växande Åggelby.

I början hade Åggelby FBK 32 medlemmar och de hade en enkel brandspruta som donerats av Karl Fazer. Den första utryckningen misslyckades då en torparens uthus brann. Den torra sommaren 1901 brann huvudbyggnaden vid Kottby gård. Dessa händelser försnabbade anskaffandet av en hästdragen större handspruta och 45 meter brandslang och sugslang år 1902. Samma år fick man en brandklocka som donation av Joyce Wickman, hustru till stationsinspektorn. Klockan placerades först i telefoncentralen och 1905 i bönehusets klockstapel där den senare användes endast för kyrkans ändamål när det

blivit vanligare att larma per telefon.

Nyanskaffning och modernisering av utrustningen finansierades de första åren med bl.a. stora sommarfester på travbanan och vid Societetshuset. Programmet bestod av olika spel och lekar, lotterier, till och med gymnastikuppvisning och byns första fyrverkeri och naturligtvis baler. Brandkåren fick sin första hornorkester 1903 och till FBK:s 10-års jubileum en sångkör. FBK:s signatur marsch komponerades av W. Strandman och orden skrevs av magister V.K.E. Wichman. Samma år köpte FBK Villa Blomsterlund av Richard Ståhle; den omändrades till brandkårshus. Dess egna uthus brann snopet nog ner 1919.

Först 1929 började Helsinge socken stöda sina frivilliga brandkårer med att reservera 7500 mk till brandskyddsarbete och till stöd för FBK-föreningarna.

Under vinterkriget beordrades 14 av FBK:s män till ständig larmberedskap. Den allvarligaste utryckningen var i Borgå där de bränder som orsakats av flygbombningarna var nära att förstöra hela staden. Det mest hotande tillbudet under fortsättningskriget var när 28 trähus i Vallgård stod i ljusan låga. De första okynneslarmen kom först år 1946 när Åggelby inkorporerats med Helsingfors. Antalet larm var som mest efter kriget 20-30 om året, nu har det stabiliserats till 3-5 utryckningar.

I brandkårshuset verkade emellanåt bl.a. folkskola och sedan biografteatern Biola ända till 1960, därefter bl.a. filmstudion Stemma. År 1975 sålde FBK fastigheten till ett byggföretag och fick som ersättning utrymmen i nybygget för garage och aktiebrevet till en enrummare. Alltjämt övar släcknings- och ungdomsavdelningen i käl-

laren. Åggelby FBK upprätthåller under kvällar och veckoslut med frivilliga krafter en 30-minuters startberedskap året runt. Dess huvudutrustning är en brandbil av märket Scania med beteckningen HS 412.

21 Systrarna Winsténs pensionat

Systrarna Gerda och Siska Winstén hade i början av 1900-talet ett vilohem som bisyssla i Villa Havulinna, ett stort tvåvånings trähus vid nuvarande Högaliden 8. Bolsjeviken **Vladimir Iljitš Lenin** (1870-1924) som förberedde den ryska revolutionen rörde sig i Finland åren 1907-17 då han var på flykt undan den ryska hemliga polisen (ochranan). Han använde sig av alias och bodde på olika ställen, bl.a. i Winsténs pensionat. Dessa sade sig ha känt igen den stillsamma gästen först senare när de i tidningen såg bilder på revolutionsledaren. Också Lenins hustru, socialaktivisten Nadežda Krupskaja besökte ibland Grindbacken i hemlighet. Åggelbyborna hade synbarligen en positiv inställning till revolutionärerna ty man berättar att bl.a. Tapio Rautavaaras mor skulle ha sytt i en knapp i Lenins kläder.

Winsténs som själva var motståndare till kejsarstyret bodde nedanför backen vid nuvarande Änäsavägen 27 i Villa Koivikko. I dess övre våning startade 1919 en **finskspråkig folkskola** som sedan flyttade till Djäknevägen 1925. Efter systrarna Winstén verkade i Villa Havulinna efter de senaste krigens ett internat dit folk flydde från bombningarna i Helsingfors. När man reparerade utrymmena upptäckte grannen Olle Lindström i en korridor en lönn dörr som ledde in i ett litet rum. Det berättas att där fanns en enkel brits, stol och bord. På stolen låg en

päls och på bordet en skrivmaskin, ryska och tyska tidningar och en grammofon med skivor bland vilka fanns Nadirs aria ur Pärllfiskarna av Bizét, som insjungits av stjärntenoren Enrico Caruso. Man konstaterade att sakerna tillhört Lenin och de slängdes med det snaraste.

22 Krabbes backe

En small stig stiger upp för en brant backe som äldre åggelbybor kallar Krabbes backe. Albin Krabbes fruktstarkvinsfabrik i början av 1900-talet var "den första ångfabriken i Finland för destillering av frukt och bär". Fabriken och kontoret fanns i ett decennium i trakten av korsningen mellan Gärdobackavägen och Högaliden. Fruktstarkvin betyder spritfabrik och därför trivdes de som intresserade sig för sådant, som Larin Kyösti, i Krabbes hus. En annan orsak var att bröderna Krabbe utövade målning- och scenkonst och hörde till konstnärskretsen i Åggelby. Släkten Krabbe är även annars väl representerad i Åggelbys historia, bl.a. i Gnistans tillkomst. Nu finns på platsen för Krabbes hus ett som byggdes 1979. Krabbes efterkommande har alltjämt telefonnumret 10, samma som till starkvinsfabriken, men man har varit tvungen att under årens lopp lägga till ett antal siffror.

Vid Högaliden finns ett av de kvarvarande tornhusen i Grindbacken; Seege hus som under mer än 50 år ägdes av ingenjör Seege. De därpå följande ägarna renoverade huset och sålde det efter några år.

23 Skaldestigen 4

Stod klar 1991 och har planerats av Kirsti Sivén. Helheten som består av fem lokaler är byggd av vitrappade betongtegel. Fasaderna längs gatorna är murartade och ramar in utrymmet. Mot söder och väster öppnar sig bostäderna med stora glasytor och balkonger. Skaldestigen 4 deltog i utställningen Finland Bygger 8 år 1992 och presenterades i bokverket "Small Houses in Finland" år 2004 som ett av de bästa exemplen på byggnadsstil som var typisk för sin tid. I Åggelby finns totalt sju bostadshus som ritats av samma byrå.

24 Villa Granö

Larin Kyöstis väg 16. Villan uppfördes år 1928 av byggmästaren och medlemmen av kommunfullmäktige L.A.Granö I villan bodde bl.a. kuplettungen **Rafu Ramstedt** (1888-1933). Han var hemma från Åbo och ursprungligen maskinritare men tog exempel av sin vän J. Alfred Tanner och gav sig in på kuplettsångens svåra väg. De turnerade i Finland och uppträdde på kaféer och biografer. Ramstedt hade en stark, vacker röst och ett gentlemannamässigt uppförande och yttre till vilket hörde en alltid fläckfri frack, fluga kring halsen och en stor konstgjord blomma i knapphålet. Han översatte Tanners låtar till svenska, var en tid chef för amatörteatern i Forssa, stod själv på scenen och gjorde operettroller. Ramstedts mest berömda egna komposition med tillhörande text är den alltjämt kända Rosvo-Roope. Rafu Ramstedt ägde den första personbilen i Åggelby, av märket Wanderer, och vars skötsel höll på att förstöra hans ekonomi.

Faktaruta: Underhållningsartister i Åggelby

Förutom Rafu Ramstedt har under en kortare eller längre tid bl.a. följande artister bott i Åggelby: Tapio Rautavaara, Erik Lindström, Reijo Taipale, Reijo Kallio, Vieno Kekkonen, Lauri Jauhiainen, Marita Taavitsainen, Petri Ikkela.

I grannskapet av Villa Granö brann 1901 den **allmänna bastun** i Arturdal som ursprungligen hade brukats av badgästerna på Societetshuset. Till tomten intill, ungefär vid Larin Kyöstis väg 12, hade stationsinspektorn Albert Wickman 1908 låtit hämta den i Tölö nedrivna **Arkadia teatern**. Den hade ursprungligen byggts vid Esplanaden 1827 och där hade bl.a. Finlands första opera, den av Fredrik Pacius komponerade Kung Karls jakt haft sitt uruppförande år 1852. Det bebodda huset revs 1979 för att bereda väg för ett nytt hus i tegel.

25 Kaarlo Haltia

Ånäsvägen 28. Skulptören Kaarlo Haltia (1863-1938) föddes i Janakkala i en bondefamilj. Han gjorde sin första skulptur direkt i marmor redan som lyceist, studerade i Helsingfors och Paris och fick högsta vitsordet för sina verk vid världsutställningen i Paris 1889. Haltia gjorde mest personporträtt som finns bl.a. i Gullranda, beställda av Alfred Kordelin. Statens konstmuseum Ateneum har fyra verk av Haltia, ett av dem en realistisk Aino från år 1895.

Kaarlo Haltia bosatte sig i Åggelby 1910; han var barndomsvän med Larin-Kyösti, hörde till Freka Ålanders närmaste umgänge, verkade inom det

kommunala livet i Äggelby och var grundande medlem av Oulunkylän Suomalainen Seura. Hans son Eero Haltia var distriktsträdgårdsmästare i Helsingfors stad och deltog aktivt i branschföreningar, bl.a. som medlem i tävlingsjuryn för bedömning av gårdsplaner. Han utsågs till "Espan kundi" år 1988. Hans fru, Martta Haltia hade en blomkiosk vid Ånäsvägen 13. Dottern Ulla Haltia hade en egen blomaffär vid Brofogdevägen åren 1993-2008.

26 Rivningsraseriet

Också i gamla villasamhällen revs hus någån gång, eller så brann de ner och man byggde nya. Men kännspekt var dock mångfalden av byggformer, som ytterligare framhävdes av att det i början inte nödvändigtvis fanns någon

stadsplan, eller om det fanns, den kanske inte följdes. Allt efter som arkitekturens moderiktningar växlade, försökte man med avsikt skilja sig från det gamla, som då funktionalismen utvecklades under 1920-talet.

Ett exempel på det är den funkis-villa på Grindstolpen 4 som G.S. Korander lät bygga 1939. Allt sedan 1980 har Grindbackens enda egentliga funkishus noga renoverats av dess nuvarande ägare, konstnären Antero Aho. Väggarnas färg är den samma som på Konsthallen och samma målarmästare har blandat till den.

Under det radikala 1960-talet lärdes i arkitektutbildningen att Finlands byggnadsbestånd helt kommer att förnyas under de närmaste årtiondena. Målet var att på en gång modernisera gatubilden och livsstilen. I en tid då invandringen från landsbygden var stor

Faktaruta: Larin Kyösti

Kyösti Larson (1873-1948) var en finsksinnad poet och skådespelsförfattare. Han föddes i Tavastehus i en familj som immigrerat från Sverige och blev i lycéet vän med Eino Leino. De for tillsammans till Helsingfors för att studera. Larin Kyöstis första diktsamling "*Tän pojjan kevät-rallatuksia*" innehöll oskuldsfull vagabondromantik från Tavastland. Den kom ut 1897 och såldes snart slut.

Den produktiva diktaren försökte sig också ut på den europeiska marknaden och lät översätta sina verk till tio språk. Trots framgången led han av de traumatiska upplevelser han haft i barndomen och i depression försökte han begå självmord 1906. Han tvingades tillbringa sin konvalescenstid på sjukhus först i Florens och sedan i Helsingfors. Dessa erfarenheter skildrar han i drömspelet *Ad Astra*.

Från år 1912 bodde Larin Kyösti i Äggelby där han 1917 skaffade sig ett hus ungefär där nuvarande Ånäsvägen 26 ligger. Portstolparna var två björnar som Jussi Mäntynen gjort men som senare försvunnit. På gården fanns också en staty av en finsk spets. Inspirerad av naturen i Äggelby skrev Larin Kyösti vers, skådespel och Hörspel. Han var aktiv i många föreningar, bl.a. som vice-ordförande i den internationella Mark Twain-föreningen, och verkade aktivt i den Äggelbybaserade Åländerska konstnärskretsen där han arrangerade livliga fester som kunde pågå veckan ut. På byn syntes Larin-Kyösti i sina renskinnstövlar med sin hund Kamu som hade ett halsband där det stod "Jag är Laris hund, vems hundrack är du?" Poeten levde ogift och testamenterade sitt hus till den finska litteraturföreningen (Kirjailijaliitto) som därmed kunde erbjuda bostad åt bl.a. Oiva Paloheimo, Essi Valta, Eino Säisä och Daniel Katz. Sedermera har tomten sålts och där står nu ett parhus.

var detta acceptabelt ur samhällets synvinkel och byggföretagen tog tillfället i akt med stor entusiasm. Rivningsraseriet utsträckte sig ända till Äggelby och riktade sig särskilt till villorna norrom järnvägen. Också i Grindbacken försvann en stor del av det vackra men delvis nedslitna byggnadsbeståndet – människorna var till största delen nöjda när man fick nya och fungerande lösningar som toaletter inomhus.

Det första huset vars rivning stötte på större motstånd var när 1974 det hus som låg ungefär där Grindbackavägen 12 b nu ligger, skulle rivas. Det var då det äldst bevarade trähuset i Helsingfors och hette Grindbacka. Huset var sannolikt byggt på 1700-talet, enligt traditionen var det landshövdingens jaktstuga och hade senare varit i bl.a. Ålanders ägo. Kyösti Ålander som arkitekturmuseums intendent försökte bevara huset, men borgmästare Teuvo Aura gav inte reneveringslån, så revs huset ned.

27 Johannesberg

Ännu på 1950-talet användes de gamla namnen för delar av Grindbacken: Johannesberg, Arturdal, Långåkern, Gärdobacka, Linsved och Grindbacken.

I skraddaren Gunnar Nymans hus (Grindbackavägen 15) bodde en kort tid bl.a. den blivande statsministern

Kalevi Sorsa med familj på hyra. Nymans dotter Thelma Aro var länge sekreterare för Oulunkyläseura liksom även dess ordförande och den första chefsredaktören för tidningen Oulunkyläinen år 1985.

Från Grindbacken har tre andra av landets ministrar kommit: Eero Rantala, Jacob Söderman och Vappu Taipale av vilka Eero och Jacob är infödingar. Eeros far, kommunalrådet Yrjö Rantala, var den långa vägens arbetarföreningsman som bl.a. som ordförande för Metallförbundet år 1940 förhandlade med arbetsgivar sidan om den så kallade januari-förlovningen.

Som en av de ledande socialdemokraterna i Helsingfors under 1950 - 60-talen var Yrjö Rantala viceordförande i stadsstyrelsen och deltog bl.a. i avgörandet av metrobeslutet 1969. Rantala byggde ett hus åt sin familj i Johannesberg (nuv. Grindbacken), där han bodde 1939-72. Han var ordförande för Äggelby arbetarförening och president för Lionsklubben, han ordnade byggnationen för den nya finskspråkiga samskolan och konstnärshuset och förhindrade att Grindbacken helt och hållet planerades för höghus. Eero Rantala å sin sida grundade Oulunkylä-seura år 1975 tillsammans med Jorma Waronen och verkade under sin tid som ordförande för byggnadskommittén för Pop/Jazz-institutet kraftigt för att det skulle förbli i Äggelby.

Faktaruta: Ministrarna från Äggelby

Två infödda äggelbybor har varit ministrar. Eero Rantala från Grindbacken var handels- och industriminister 1975-76 i Miettunens andra regering och 1977-79 i Sorsas andra regering där han dessutom var andra inrikesminister 1978-79. Jacob Söderman från Gärdobacka var justitiemi-

nister i Karjalainens andra regering 1971 och samtidigt andra inrikesminister och i Sorsas tredje regering 1982 var han social- och hälsovårdsminister. Dessutom har Vappu Taipale som länge bott i Äggelby varit social- och hälsovårdsminister 1982-84 i Sorsas tredje och fjärde regeringar.

På norra sidan av Johannesberg vid nuvarande Larin Kyöstis väg 11 fanns Wickmans hus där Åggelbys kommunalkansli, polis och bibliotek verkade fram till år 1945. Bankdirektören bodde i övre våningen, i källaren fanns också en bostad och polisens finka.

28 Arthursdal

Arthursdals villaområde utbreddes sig norrom Johannesberget mot järnvägen. Den största delen av området upptas i dag av VR:s tjänstemannabostäder som med sitt elementhus bildar en helhet som byggdes 1977. Av de äldre byggnader är Arthursdal 21 den främsta. Den är Finlands näst största våningshus i trä och uppfördes troligen 1915-17 som bostäder för ryska officerare. Den stabila stockbyggnadens nedre del är av tegel med mellanbotten i betong. I början fanns fyra stora lägenheter med tillhörande rum för tjänstefolk i huset. Bostadsytan är inalles 1000 m² Bastu fanns inte, så på 1950-talet vandrade de som bodde

i Arthursdal en gång i veckan till den närmaste allmänna bastun i Kottby. Man spelade också in några scener ur Pekka Puupä-filmerna i huset.

Grundrenoveringen som genomfördes 1995 planerades av arkitekten Arno de la Chapelle, som specialiserat sig på renoveringsbyggande. Bostadsaktiebolaget Arthursdal i Helsingfors omfattar 14 lägenheter, alla är hyreslägenheter. Bolaget är privatägt. Invånarna sköter själva om gårds- och snöarbetet och arrangerar bl.a. skördefester. För den som så vill finns alltid en egen täppa.

Innan man byggde fotgängartunneln under järnvägen fanns vid Arthursdal en träbro över spåren. Den var naturligtvis ett spännande ställe för barnen. När man hörde att ett tåg var på kommande, sprang man ut på bron och när det stillastående loket släppte ut vit ånga, hängde man över broräcket och tävlade om vem som längst kunde vara inne i ångmolnet. När hemmen fick höra om dessa upptåg, höll man en paus, men fortsatte snart igen.

Text: Pauli Saloranta i samarbete med Oulunkylä-Seura 2009
översättning: Mats Blomqvist / Svensk Förening i Åggelby r.f.

andra stadsstigar i Åggelby

<http://kaupunginosat.net/oulunkyla/kaupunkipolku/>

<http://www.kaupunkipolut.fi/>

www.oulunkyla.info

Mera historier från Åggelby:

http://kaupunginosat.net/oulunkyla/historia/historia_svenska.htm

<http://www.aggelby.fi>